

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-24>

УДК 330.111.62

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ, РОЗВИТОК ТА РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

INTELLECTUAL PROPERTY MANAGEMENT STRATEGIES: IDENTIFICATION, DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION IN THE CONDITIONS OF MODERN BUSINESS

Рогач Світлана Михайлівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6940-1935>

Rogach Svitlana

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті розглянуто специфіку функціонування сучасного бізнесу в умовах інтенсивного зростання ролі інтелектуальної власності як ключового ресурсу для підприємств у досягненні конкурентної переваги та стимулюванні їх інноваційного розвитку. Проаналізовано стратегії управління інтелектуальною власністю, особливості їх ідентифікації, розвитку та реалізації в умовах сучасних бізнес-процесів. Розглянуто процес ідентифікації інтелектуальної власності на основі визначення інтелектуальних активів, їх класифікації та оцінки. Визначено, що встановлення належного порядку оцінки ідентифікованих активів дозволяє підприємствам краще зрозуміти важливість ресурсів, які можуть бути використані для створення інноваційних продуктів та забезпечення ринкових конкурентних переваг. Розглянуто стратегії розвитку інтелектуальної власності в контексті процесу створення та накопичення об'єктів прав інтелектуальної власності, включаючи патентування, ліцензування та стратегії співробітництва з іншими організаціями.

Ключові слова: інтелектуальна власність, управління інтелектуальною власністю, конкурентоспроможність, стратегії управління інтелектуальною власністю, інноваційний розвиток.

The article examines the specifics of modern business functioning in conditions of intensive growth of the role of intellectual property as a key resource for enterprises in achieving competitive advantage and stimulating their innovative development. Intellectual property management strategies, features of their identification, development and implementation in the conditions of modern business processes are analyzed. The process of identifying intellectual property based on the definition of intellectual assets, their classification and evaluation is considered. It was determined that establishing a proper procedure for evaluating identified assets allows enterprises to better understand the importance of resources that can be used to create innovative products and ensure market competitive advantages. Strategies for the development of intellectual property in the context of the process of creation and accumulation of objects of intellectual property rights, including patenting, licensing, and strategies for cooperation with other organizations, are considered. It has been proven that the effective management of intellectual property involves the constant development of these assets to ensure the competitiveness of economic entities in the conditions of dynamic changes in the modern business environment. The practical features and specifics of the implementation of intellectual property management strategies in modern conditions are studied. It has been proven that based on the choice of the optimal strategy and its correct implementation, enterprises can achieve the maximum benefit from their intellectual property. The impact of intellectual property management strategies on the dynamics of financial performance of business entities, their innovative activity and competitiveness in the market is considered. It is determined how modern organizations can maximize the use of their intellectual property by ensuring a sustainable competitive advantage in a dynamic business environment. The need for constant monitoring and analysis of intellectual property management strategies has been proven in order to ensure the company's ability to adapt to changes in market conditions and create conditions for their sustainable long-term development.

Key words: intellectual property, intellectual property management, competitiveness, intellectual property management strategies, innovative development.

Постановка проблеми. Проблематика ефективного управління інтелектуальною власністю в умовах сучасних бізнес-процесів є актуальним та доволі складним завданням, що постає перед підприємствами в усьому світі. При цьому за умова постійного динамічного розвитку технологій та зростання рівня конкуренції в глобальному бізнес-середовищі, саме інтелектуальна власність стає ключовим ресурсом, який забезпечує для суб'єктів господарювання досягнення конкурентних переваг та інноваційного розвитку. Однак, існують численні виклики та проблеми, що пов'язані з необхідністю забезпечення ефективного управління інтелектуальною власністю, які вимагають комплексного їх аналізу та вирішення. Зокрема, основною проблемою в даному аспекті є визначення та ідентифікація інтелектуальної власності. Підприємства досить часто стикаються з труднощами у точному визначенні та класифікації своїх інтелектуальних активів. Це може призвести до недооцінки важливості певних ресурсів або навіть до їх втрати через некоректну ідентифікацію.

Крім того, розвиток інтелектуальної власності також вимагає уваги з боку керівництва підприємства. Це обумовлюється тим, що в умовах постійної зміни технологій та вимог ринку, підприємства повинні розробляти ефективні стратегії створення та збагачення своєї інтелектуальної власності. Недостатня активність у цьому напрямку може призвести до втрати конкурентних переваг та маркетингових можливостей суб'єкта господарювання. Також варто відзначити проблему реалізації стратегій управління інтелектуальною власністю, яка є досить значущою в практичному аспекті. Основним завданням підприємства є вибір оптимальної стратегії та її успішне впровадження, що вимагає високої кваліфікації та досвіду управлінської ланки. Тому наразі багато підприємств стикаються з труднощами у впровадженні інтелектуальних активів у бізнес-процеси та в комунікації зі стейкхолдерами.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати про значну актуальність проблем інтелектуальної власності в сучасному бізнесі, що потребує поглиблення досліджень у сфері ідентифікації, розвитку та реалізацію цінних активів для вирішення забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємств та формування їх інноваційної спрямованості у ринковій боротьбі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження принципів стратегічного управ-

ління інтелектуальною власністю у сучасному бізнесі стає все більш важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку підприємств. Наразі існує чимало наукових праць, присвячених вивченню та вирішенню проблем управління інтелектуальною власністю.

Зокрема, варто відзначити дослідження В. І. Кириленка, у якому здійснюється ідентифікація інтелектуальної власності, а також визначено принципи розробки методів та підходів до її ідентифікації в сучасних організаціях. При цьому наголошується на важливості точного визначення інтелектуальних активів, враховуючи їхню природу та значущість для суб'єктів господарювання [3].

Також в даному аспекті необхідно звернути увагу на роботу М. І. Дзямучича, який розглядає вплив глобалізації та сучасних технологічних зрушень на процес розвитку інтелектуальної власності. Зокрема, підкреслюється важливість розробки стратегій створення та розширення інтелектуальної власності для забезпечення конкурентної переваги підприємств у сучасному динамічному бізнес-середовищі [2].

Крім того, важливим є також дослідження Т. О. Шматковської, присвячене реалізації стратегій управління інтелектуальною власністю. При цьому на основі аналізу практичних аспектів впровадження стратегій управління інтелектуальною власністю визначаються виклики та загрози, з якими стикаються підприємства при спробі впровадження цих стратегій [6].

Додатково варто відзначити важливий внесок в дослідження управління інтелектуальною власністю роботу Ю. О. Чалюк, яка зосереджується на ролі інтелектуальної власності у процесі цифрових інновацій та вказує на важливість вивчення практичних аспектів управління інтелектуальною власністю для досягнення успішних результатів у бізнесі [4; 5].

Загалом сучасні дослідження визначають значущість та актуальність проблеми управління інтелектуальною власністю в сучасному бізнесі. Проте існує об'єктивна необхідність поглиблення існуючих напрацювань у даній сфері з метою ідентифікації, розвитку та реалізація стратегій інтелектуальної власності для досягнення конкурентних переваг в умовах сучасного бізнес-середовища.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та аналіз стратегій управління інтелектуальною власністю в контексті сучасних бізнес-процесів, а також визначення

підходів до ідентифікації інтелектуальної власності, вивчення методів її розвитку та вивчення факторів, що впливають на успішну реалізацію стратегій управління нею для розробки рекомендацій щодо ефективного управління інтелектуальною власністю в умовах сучасного бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови ефективного розвитку сучасного бізнесу визначаються інтенсивним зростанням ролі інтелектуальної власності, що відкриває перед підприємствами нові можливості та ставить перед ними ряд специфічних викликів. Перш за все, варто відзначити, що інтелектуальна власність стає ключовим ресурсом для досягнення конкурентних переваг та стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання, оскільки вона може бути джерелом нових продуктів та послуг, а також інструментом для захисту інноваційних ідей та технологій від конкурентів. Другим важливим аспектом є збільшення конкуренції на ринку. Зростання темпів глобалізації та постійне відкриття нових ринків призводять до збільшення числа конкурентів, що вимагає від сучасних підприємств формувати і підтримувати свої унікальні конкурентні переваги. У даному контексті інтелектуальна власність може бути важливим інструментом для захисту та підсилення позицій на ринку.

Сучасний бізнес також стикається з зростаючими ризиками порушення прав інтелектуальної власності. Тому розробка та застосування адекватних стратегій управління інтелектуальною власністю стає об'єктивною необхідністю, оскільки підприємства можуть зіткнутися з крадіжкам інтелектуальних активів.

Відповідно, в умовах інтенсивного зростання ролі інтелектуальної власності, суб'єкти господарювання повинні розглядати інтелектуальну власність як важливу складову свого портфеля активів та зобов'язані інтенсивно розвивати комплексні стратегії для її ідентифікації, розвитку та захисту. Відтак, використання інтелектуальної власності стає основою для формування нових інноваційних продуктів та послуг, залучення інвестицій, а також для розширення ринкової участі підприємств та розширення їх партнерських відносин у бізнес-середовищі. Таким чином, сучасний бізнес повинен активно адаптуватися до нових реалій, у яких інтелектуальна власність стає головним засобом досягнення конкурентних переваг і збільшення прибутковості підприємства.

Управління інтелектуальною власністю передбачає визначення, розвиток та реалі-

зацію стратегій, спрямованих на оптимізацію використання інтелектуальних активів підприємства. В практичному аспекті дані стратегії мають ключове значення в сучасному бізнесі, оскільки інтелектуальна власність може бути джерелом конкурентних переваг та інноваційного розвитку. Тому на даний час визначають наступні основні стратегії управління інтелектуальною власністю:

1. Стратегія створення інтелектуальної власності – її суть полягає в активному розвитку та створенні нових інтелектуальних активів, таких як патенти, авторські права, та товарні знаки. Саме ця стратегія дозволяє суб'єктам господарювання посилити свої позиції на ринку та розширити портфель інноваційних продуктів.

2. Стратегія захисту інтелектуальної власності – важливість даної стратегії полягає в захисті існуючих інтелектуальних активів від порушення з боку інших суб'єктів. Зокрема, вона передбачає, що підприємства, які володіють правом власності на певні інтелектуальні активи активно працюють у сфері ліцензування та укладання угод щодо використання інтелектуальної власності.

3. Стратегія ліцензування інтелектуальної власності – ліцензування дозволяє іншим організаціям використовувати інтелектуальні активи підприємства в обмін на винагороду. Така стратегія може бути корисною для генерації додаткового доходу та розширення глобального впливу інтелектуальної власності.

4. Стратегія управління портфелем інтелектуальної власності – її суть полягає в оцінці всього портфеля інтелектуальних активів підприємства та прийнятті рішень щодо того, які з них варто зберігати, розвивати, ліцензувати, або ж експлуатацію яких варто припинити. Така стратегія спрямована на оптимізацію вартості портфеля інтелектуальної власності.

5. Стратегія партнерства та співробітництва, котра полягає в тому, що суб'єкти господарювання можуть укласти партнерські угоди з іншими організаціями для спільного використання інтелектуальних активів або ж для спільного розвитку нових продуктів та технологій.

Загалом варто зазначити, що значення цих стратегій полягає в можливості досягнення низки цілей. Вони допомагають суб'єктам господарювання захищати свою інтелектуальну власність від порушень, стимулюють подальший розвиток інновацій та нових продуктів, а також підвищують вартість підприємства шляхом укладання вигідних ліцензійних угод

та оптимізації використання інтелектуальних активів для досягнення стратегічних бізнес-цілей. Тому у сучасному бізнес-середовищі, де інтелектуальна власність набуває все більшого значення, зазначені стратегії стають необхідними інструментами для успішного управління інтелектуальною власністю (рис. 1).

Як бачимо, інноваційна інтелектуальна діяльність суб'єктів господарювання передбачає необхідність ідентифікації об'єктів інтелектуальної власності, на основі яких буде реалізовуватися інноваційне підприємництво та формуватимуться нові продукти. При цьому сам процес ідентифікації інтелектуальної власності базується на систематичному визначенні, класифікації та оцінці інтелектуальних активів підприємства. Перш за все, це передбачає необхідність визна-

чення інтелектуальних активів підприємства. Цей процес охоплює визначення всіх ресурсів, що є результатом людського інтелекту та створюються в рамках господарської діяльності суб'єкта господарювання. В практичному аспекті такі активи можуть являти собою патенти, авторські права, товарні знаки, технології, авторські дизайни, а також спеціалізовані нематеріальні активи, такі як ноу-хау, бренди, клієнтські бази та інші.

Важливим кроком в даному аспекті є також класифікація інтелектуальних активів підприємства, що передбачає групування та класифікацію активів згідно з їхньою природою та функцією. Так, патенти та авторські права класифікуються як правові складові інтелектуальної власності, тоді як технологічні ноу-хау можуть відноситися до технічних складових.

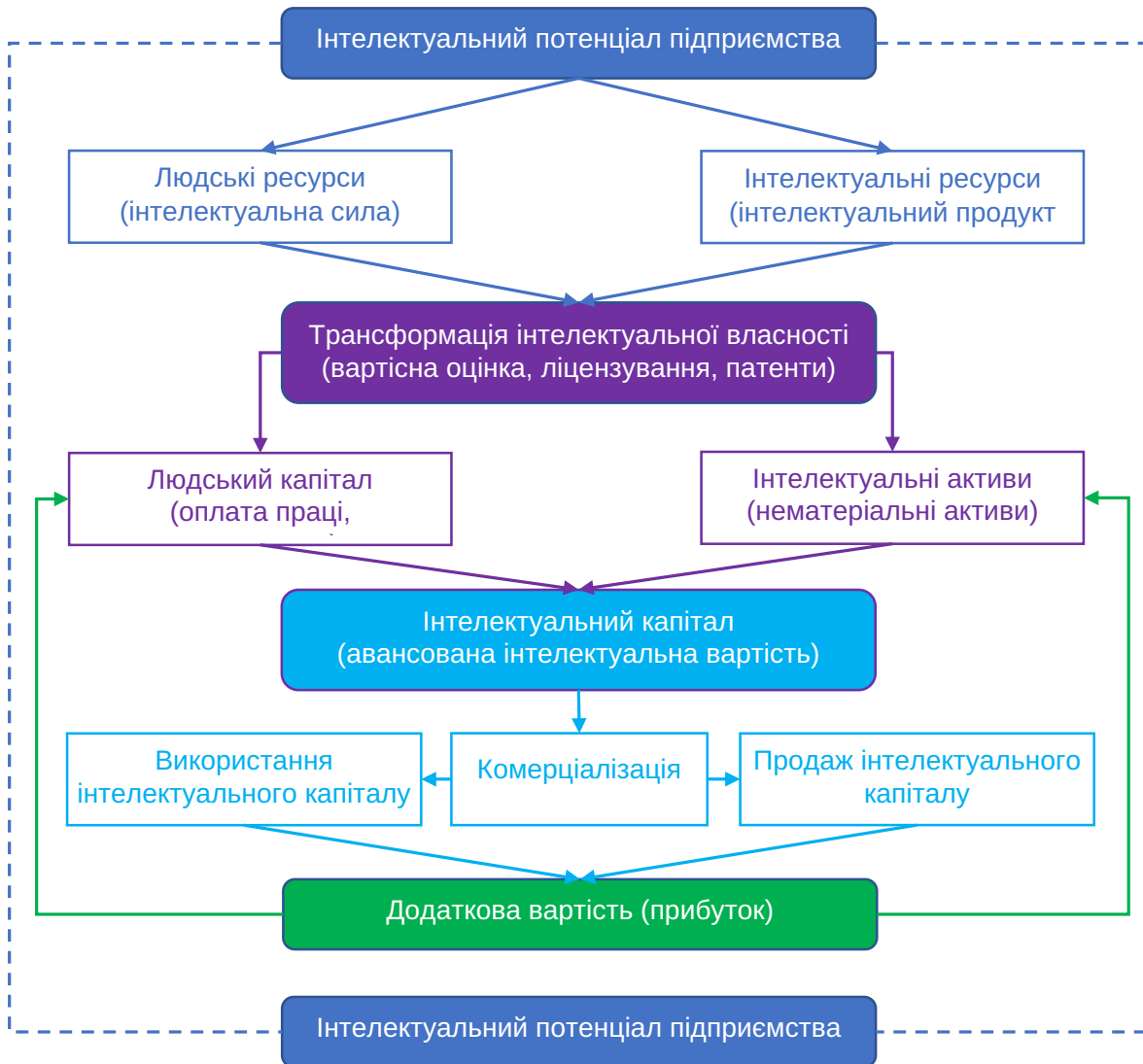

Рис. 1. Структура інтелектуальної інноваційної діяльності підприємства
Джерело: систематизовано автором на основі [1]

Зрештою, ідентифікація передбачає необхідність оцінки інтелектуальних активів підприємства, яка включає в себе визначення вартості інтелектуальної власності, яка може бути фінансовою, стратегічною або комерційною. Цей етап допомагає визначити, наскільки цінними та фінансово потужними є інтелектуальні активи для підприємства. Оцінка також може використовуватися для формування фінансових звітів, рішень щодо ліцензування інтелектуальної власності, залучення інвестицій або моніторингу їхньої вартості в часі.

Загалом процес ідентифікації інтелектуальної власності полягає в розпізнаванні, класифікації та оцінці інтелектуальних активів суб'єкта господарювання. Цей процес допомагає підприємствам краще розуміти та управляти своєю інтелектуальною власністю, використовуючи її як специфічний та важливий ресурс для досягнення стратегічних цілей і конкурентних переваг.

Процес оцінки об'єктів інтелектуальної власності набуває особливого значення в ході управління нею. В конкретному значенні така оцінка являє собою складний аналітичний процес, який включає кілька ключових етапів, а саме:

1. Ідентифікація інтелектуальних активів, коли спочатку необхідно ідентифікувати всі інтелектуальні активи, які належать або використовуються підприємством, включаючи усі патенти, авторські права, товарні знаки, ноу-хау, договори та будь-які інші об'єкти інтелектуальної власності.

2. Збір даних передбачає, що для проведення оцінки потрібно зібрати всі необхідні дані, що стосуються інтелектуальних активів, включаючи документи, що підтверджують права на інтелектуальну власність, ліцензії, договори, інформацію про стан ринку та конкурентів, а також внутрішню документацію про виробничі витрати та прибуток підприємства.

3. Визначення цінності інтелектуальної власності – оцінка включає в себе визначення фінансової, стратегічної та ринкової цінності інтелектуальних активів, що може включати в себе розрахунок доходу, оцінку вартості ринку, аналіз аналогічних операцій, а також

оцінку стратегічної важливості цих активів для суб'єкта господарювання.

4. Вибір методу оцінки, оскільки на практиці існує декілька методів оцінки інтелектуальної власності, такі як метод порівняльної вартості, метод прибутковості та метод витрат. Вибір конкретного методу при цьому залежить від потреби підприємства та мети оцінки.

5. Оцінка та формування звіту – на даному етапі здійснюється безпосередня оцінка інтелектуальних активів на основі обраного методу, а її результати оформляються в спеціалізованому звіті, що повинен включати всі докладні дані про методiku оцінки, висновки та визначену конкретну вартість об'єктів інтелектуальної власності.

Загалом можна стверджувати, що результати оцінки інтелектуальної власності можуть використовуватися підприємством для різних цілей, таких як фінансове звітування, залучення інвестицій, ліцензування, або прийняття рішень щодо придбання чи продажу об'єктів інтелектуальної власності. При цьому варто зазначити, що оцінка інтелектуальної власності виступає важливим інструментом для розуміння вартості та потенціалу інтелектуальних активів організації, а також є елементом процесу прийняття стратегічних рішень підприємства.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що стратегії управління інтелектуальною власністю є критичними для успішного функціонування сучасного бізнесу. Ідентифікація, розвиток і реалізація інтелектуальних активів стають стратегічним завданням, оскільки інтелектуальна власність виступає джерелом конкурентних переваг та інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Тому здійснюючи аналіз та оцінку своєї інтелектуальної власності, підприємства можуть оптимізувати її використання, захистити від порушень та максимізувати її вартість. При цьому інтегруючи інтелектуальну власність у загальну стратегію бізнесу і сприяючи постійному розвитку інноваційних бізнес-процесів, підприємства можуть забезпечити свою конкурентоспроможність і стійкість в умовах сучасного бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект). *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16–27.
2. Дзямулич М. І., Фадєєва І. Г., Шматковська Т. О. Промисловий інтернет речей та його застосування у бізнес-процесах. *Економічний форум*. 2021. № 3. С. 54–59.

3. Кириленко В. І., Чалюк Ю. О. Інноваційність економік світу. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 7–14.
4. Чалюк Ю. О. Детермінанти цифровізації економіки та суспільства. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2020. № 5.
5. Чалюк Ю. О. Цифрова конкурентоспроможність країн. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 50. С. 23–30.
6. Шматковська Т. О., Стащук О. В., Дзямулич М. І. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. *Ефективна економіка*. 2021. № 5.

REFERENCES:

1. Butnik-Siverskyi, O. B. (2002). Intelektualnyi capital (teoretychnyi aspect) [Intellectual capital (theoretical aspect)]. *Intelektualnyi capital*, vol. 1, pp. 16–27.
2. Dziamulych, M. I., Fadieieva, I. H., Shmatkovska, T. O. (2021). Promyslovyi internet rechei ta yoho zastosuvannia u biznes-protseсах [Industrial Internet of Things and its application in business processes]. *Ekonomichnyi forum*, vol 3, pp. 54–59. (in Ukrainian)
3. Kyrylenko, V. I., & Chaliuk, Yu. O. (2020). Innovatsiini ekonomik svitu [Innovation of world economies]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 15, pp. 7–14. (in Ukrainian)
4. Chaliuk, Yu. O. (2020). Determinanty tsyfrovizatsii ekonomiky ta suspilstva [Determinants of digitization of the economy and society]. *Intelekt XXI*, vol. 5, pp. 138–143. (in Ukrainian)
5. Chaliuk, Yu. O. (2020). Tsyfrova konkurentospromozhnist krain [Digital competitiveness of countries]. *Elektronnyi naukovo-praktychnyi zhurnal «Infrastruktura rynku»*, vol. 50, pp. 22–30. (in Ukrainian)
6. Shmatkovska, T. O., Stashchuk, O. V., & Dziamulych, M. I. (2021). Velyki dani ta bisnes-modeliuvannia ekonomichnykh system [Big data and business modeling of economic systems]. *Efektivna ekonomka*, vol. 5. (in Ukrainian)